

Тема: «Спадкова трансмісія та спадкування за правом представлення»

Питання, які висвітлюються в цій статті:

1. Поняття спадкової трансмісії.
2. Спадкування за правом представлення.
3. Відмінності спадкування за правом представлення від спадкової трансмісії.

Отже для початку розглянемо питання що таке спадкова трансмісія.

1. Згідно статті 1276 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) «якщо спадкоємець за заповітом або за законом помер після відкриття спадщини і не встиг її прийняти, право на прийняття належної йому частки спадщини, крім права на прийняття обов'язкової частки у спадщині, переходить до його спадкоємців (спадкова трансмісія). Отже спадкова трансмісія передбачає перехід права спадкування (прийняття або відмова від прийняття) від померлого до його власних спадкоємців.

Щоб встановити чи має місце спадкова трансмісія, нотаріус має визначити спочатку, чи встиг спадкоємець прийняти спадщину, та з'ясувати, чи не відноситься такий спадкоємець до категорії осіб, які за законом вважаються такими, що фактично прийняли спадщину (частинами 3-4 статті 1268 ЦК України):

- спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом строку, встановленого статтею 1270 ЦК України, він не заявив про відмову від неї;

- малолітня, неповнолітня, недієздатна особа, а також особа, цивільна дієздатність якої обмежена, вважаються такими, що прийняли спадщину, крім випадків, встановлених частинами 2–4 статті 1273 ЦК України.

Право на прийняття спадщини за трансмісією у разі його виникнення реалізується на загальних підставах, із урахуванням строків, встановлених статтею 1270 ЦК України. Тобто, коли має місце спадкова трансмісія, нотаріус, який встановив, що спадкоємець не прийняв спадщину, обов'язково повинен звернути увагу на те, скільки часу залишилось до закінчення строку на прийняття спадщини для спадкоємців, які спадкують в порядку спадкової трансмісії. Від цього залежить, коли нотаріус має право видати перше свідоцтво про право на спадщину будь-кому зі спадкоємців, оскільки строк на прийняття спадщини в порядку спадкової трансмісії є загальним, але не може бути меншим ніж три місяці. Якщо строк, що залишився менший як три місяці, він подовжується до трьох місяців. Спадщина може бути

прийнята в порядку спадкової трансмісії після спливу строку для прийняття спадщини за письмовою згодою спадкоємців або в судовому порядку, якщо суд визнає причини пропуску цього строку поважними (частини 2, 3 статті 1272 ЦК України).

Порядок оформлення спадщини в разі спадкової трансмісії звичайний: спадкоємці померлого спадкодавця подають заяву про прийняття спадщини до нотаріуса за місцем відкриття спадщини після спадкодавця, який помер першим. Якщо спадкоємців за спадковою трансмісією декілька, частка померлого ділиться між ними порівну.

2. Спадкування за правом представлення – це такий порядок набуття права на спадкування за законом, при якому спадкоємці п'ятої черги включаються до складу першої, другої чи третьої черги замість спадкоємця, що помер до відкриття спадщини. Спадкування за правом представлення регулюється статтею 1266 ЦК України, яка визначає коло спадкоємців, котрі закликаються до спадкування у випадку смерті спадкодавця до відкриття спадщини.

В теорії цивільного права спадкування за правом представлення визначається як особливий порядок закликання до спадкування спадкоємців за законом, але ніяк не самостійна підстава чи вид спадкування.

При спадкуванні за правом представлення діють всі правила спадкування за законом, включаючи черговість закликання до спадщини (стаття 1258 ЦК України).

За правом представлення онуки (правнуки), прабаба, прадід, племінники спадкодавця, двоюрідні брати та сестри спадкодавця спадкують ту частку, яка належала б їх відповідному родичу, якби він був живий. Тобто це батько чи мати, дід чи баба, брат чи сестра спадкодавця, дядько чи тітка спадкодавця, що повинні були б успадковувати, але померли до відкриття спадщини. Основні засади спадкування за правом представлення:

- онуки (правнуки) спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім матері, батькові, (бабі, дідові), якби вони були живими на момент відкриття спадщини; прабаба, прадід, спадкують ту частку спадщини, яка б належала за законом їхнім дітям (бабі, дідові спадкодавця), якби вони були живими на момент відкриття спадщини;
- племінники спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім батькові, матері (братові або сестрі спадкодавця), якби вони були живими на момент відкриття спадщини;

- двоюрідні брати та сестри спадкодавця спадкують ту частку спадщини, яка належала б за законом їхнім батькові, матері (дядькові та тітці спадкодавця), якби вони були живими на момент відкриття спадщини.

При спадкуванні за правом представлення кількома особами, частка померлого ділиться між ними порівну. Особи, які спадкують за правом представлення, не мають права спадкувати обов'язкову частку, яка належала їх померлому родичу (стаття 1241 ЦК України).

4. Спадкування за правом представлення та спадковою трансмісією і на сьогодні залишається одним із проблематичних в практичному застосуванні. Спадкування за правом представлення необхідно відмежовувати від спадкової трансмісії за наступними критеріями:

– спадкування за правом представлення настає у тому випадку, якщо спадкоємець помер раніше спадкодавця, а спадкова трансмісія застосовується, якщо спадкодавець помер раніше, але спадкоємець також помирає, не встигнувши прийняти спадщину.

При спадкуванні за правом представлення померлий не був закликаний до спадкування, тому не може йтися про перехід права на спадкування від померлого до його спадкоємців. При спадковій трансмісії такий перехід відбувається, оскільки вже закликаний до спадкування спадкоємець набув право спадкування (право прийняти спадщину або відмовитись від її прийняття), але не встиг його реалізувати;

– спадкова трансмісія поширюється як на спадкування за законом, так і на спадкування за заповітом, тоді як спадкування за правом представлення можливе лише при спадкуванні за законом.

Державний нотаріус Третьої київської

державної нотаріальної контори

С.В. Марущак